

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:10.09.2022 Accepted/Kabul:23.10.2022

DOI:10.30794/pausbed.1173587

Research Article/Araştırma Makalesi

Yılmaz, F. (2022). "Kolektif Bellek Bağlamında Japonca Ana Dili Ders Kitapları" *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2022 Sayı 53: Özel sayı 2, Denizli, ss. Ö53-Ö64.

KOLEKTİF BELLEK BAĞLAMINDA JAPONCA ANA DİLİ DERS KİTAPLARI*

Filiz YILMAZ**

Öz

Bu çalışmada, Japonca ana dili ders kitaplarının kolektif bellek bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. İncelemenin ana materyali olarak *Sanseidō* Yayınevi'ne ait ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf Japonca ana dili ders kitapları kullanılmış, ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak Japonya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası eğitim sisteminin nasıl şekillendiğine değinilmiş ve ders kitaplarının oluşum süreci incelenmiştir. Daha sonra; ders kitapları hazırlanırken esas alınan öğretim programı yönetmeliği, amaç ve hedefleri odağında analiz edilmiştir. Son olarak, Japonca ana dili ders kitaplarının içerik analizi yapılarak Japon toplumuna ait ortak unsurlar kolektif bellek bağlamında değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, Japonya'da ders kitapları aracılığıyla oluşturulan kolektif belleğin; tarihî ve kültürel unsurlar odaklı, Japon millî bilincini geliştirerek "Japon olma" farkındalığını arttırmaya yönelik bir eğilim gösterdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu çalışma ile Japonca ana dili ders kitaplarının eğitim alanında geçmişî hatırlatma, kültürü yaşatarak geleceğe aktarma ve kolektif belleğin oluşumuna katkı sunma bakımından işlevsel bir araç olduğu ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Japonca ana dili, Ders kitabı, Kolektif bellek.

JAPANESE NATIONAL LANGUAGE TEXTBOOKS IN THE CONTEXT OF COLLECTIVE MEMORY

Abstract

In this study, it is aimed to examine the Japanese national language textbooks in the context of collective memory. Secondary school 1st, 2nd and 3rd grade Japanese national language textbooks published by *Sanseidō* Publishing House were used as the main material of the study, and the textbooks were analyzed by document analysis method. Firstly, it was mentioned how the education system was shaped after World War 2 in Japan and the formation process of the textbooks was examined. Then, the curriculum was analyzed in the focus of its aims and objectives. In conclusion, the content of the Japanese national language textbooks was analyzed and the common elements of the Japanese society were evaluated in the context of collective memory. In the light of the findings, the collective memory created through textbooks in Japan; It has emerged that it tends to increase the awareness of "being Japanese" by developing the Japanese national consciousness focused on historical and cultural elements. In addition, it has been demonstrated by this study that Japanese national language textbooks are a functional tool in the field of education in terms of recalling the past, transferring the culture to the future by keeping it alive and contributing to the formation of the collective memory.

Keywords: Japanese national language, Textbook, Collective memory.

*Bu çalışma, 1-3 Haziran 2022 tarihlerinde düzenlenen "Dünya Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları Sempozyumu"nda sunulan "Japonca Ana Dili Ders Kitaplarında Kültürel Unsurlar" başlıklı bildirinin geliştirilmiş halidir.

**Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Japon Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, NEVŞEHİR. e-posta: filizyilmaz.jpn@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-4063-9389>)

1. GİRİŞ

Türkiye’deki bellek çalışmalarının yeni bir alan (Öztürkmen, 2001: 115-121) olduğu belirtirse de 20. yüzyıl bellek ile ilgili çalışmaların artış gösterdiği bir dönem olmuştur (İlhan, 2018: 9). “*Bellek çalışmaları, sosyal ve beşerî bilimlerde özellikle tarih, antropoloji, edebiyat ve psikoloji gibi disiplinlerin ağırlıklı olarak eğildiği, son yıllarda da kendi disiplinlerarası alanını oluşturan ve büyük ilgi gören bir konu*”dur (Neyzi, 2020: 1).

Öğrenilmiş bilginin bilinç düzeyine çıkarılması hatırlama; bilginin artık kayıtlı olmaması veya zayıf olması gibi nedenlerle bilgiye erişilememesi durumu ise unutma olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2021: 344, 754). “*Söz konusu hatırlama ve unutma eylemleri her ne kadar kişisel görünse de aslında bireyin neyi hatırlayacağı ve neyi unutacağına etki eden unsurlarla yakından ilgilidir*” (İçen ve Tuncel, 2019: 60-81). Maurice Halbwachs’ın bahsettiği; bir grubun ortak hafızası olarak tanımlayabileceğimiz kolektif bellek (Halbwachs, 2019: 63); toplumsal bellek/kolektif hafıza/toplumsal hafıza gibi farklı terimlerle ifade edilebilmektedir. Buna dayanarak; kişi geçmişini bizzat deneyimlememiş olsa dahi, bazı bellek oluşturucular ile kolektif bellek oluşumunun sağlanabileceği söylenebilir. Aile üyeleri ve akrabalar gibi, kişinin yakın çevresinin deneyimleri de bu oluşum sürecine etki edebilir. Bunlardan başka gazete, dergi, televizyon gibi kitle iletişim araçları; filmler, fotoğraflar, internet, anıtlar, müzeler, okul eğitimi ve kitaplar aracılığıyla da kolektif bellek oluşumu desteklenebilir. Bu durumda kolektif bellek, toplum içinde edinilen deneyimlerden ayrı düşünemeyeceğimiz bir unsur olarak karşımıza çıkar.

Kolektif bellek; bir toplumun o toplumu ilgilendiren olayları, ortak unsurları nasıl hatırladığıyla doğrudan ilişkilidir. Eğitim alanında bu hatırlama eylemine katkı sunan başlıca materyaller ders kitaplarıdır. Bu çalışmada, Japonya’da zorunlu eğitim kapsamındaki ortaokullarda okutulan Japonca ana dili ders kitapları (*Kokugo Kyōkasho*) kolektif bellek oluşumu bağlamında incelenmiştir.

Kokugonun sözcük anlamı “millî dil, ulusal dil” olup, Japonca ana dili için kullanılan bir terimdir. Ana dili öğretiminin temel amacı bireye okuma, yazma, dinleme, konuşma gibi temel dil becerilerini kazandırmaktır. Japonya’da 2017 yılında yayımlanan ortaokul öğretim programı yönetmeliğinde¹, dilsel etkinlikler aracılığıyla Japonca’yı uygun şekilde anlama ve ifade etme niteliklerini ve yeteneklerini geliştirmenin amaçlandığı belirtilerek öğrencinin; Japoncanın toplumsal yaşam için gerekli olan özelliklerini uygun şekilde kullanması, sosyal hayatta başkalarıyla etkileşime girerken iletişim kurma, düşünme ve hayal etme yeteneğini geliştirmesi, dilin değerini bilerek dil duygusunu zenginleştirilmesi, ülkenin dil kültürüne dâhil olarak ulusal dile saygı duyma tutumunu geliştirmesi gibi hususlar ortaokul Japonca ana dili dersinin hedefleri arasında verilmiştir.

Öğretim programı yönetmeliğinde de belirtildiği gibi, temel amacı dille ilgili temel becerilerin geliştirilmesi yoluyla öğrencinin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirerek etkin şekilde iletişim kurmayı sağlamak olan ana dili eğitimi aynı zamanda kolektif bellek oluşumunda da rol sahibidir. Çünkü bir toplumun kolektif belleğini oluşturan kültür ve ortak değerler dil vasıtasıyla korunur ve aktarılır.

Ana dili dersindeki etkinlikler çoğunlukla metinlere dayalı olarak gerçekleştirilir. Çeşitli türlerdeki metinler aracılığıyla farklı konularda zengin bir içerik sunmaları, kolay ulaşılır olmaları ve okul eğitimi çağındaki bireylere toplu olarak hitap etmeleri bakımından ana dili ders kitapları, eğitim alanında kolektif belleğin oluşum süreci incelenirken başvurulacak temel kaynaklardır.

Japonya’nın Eğitim Temel Kanunu’nun² (*Kyōiku Kihonhō*) 2. maddesinde yer alan “Eğitimin Hedefleri” arasında “*Gelenek ve kültüre saygı duymak, bugüne kadar bu gelenek ve kültürü beslemiş olan ülkesini ve vatani sevmek, diğer ülkelere saygı duyarak uluslararası toplum barışına ve gelişimine katkıda bulunan bir tutum geliştirmek*” şeklinde Japonya’nın ortak değer ve amaçlarının korunmasının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Eğitimin hedefleri arasında önemine vurgu yapılan kültür; bir toplumun tarihi, dili, dini, geleneği, örfü, âdeti, toplumu oluşturan bireyleri bir arada tutan ortak değerler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Kandemir, 2022: 82-103).

1 Ortaokul öğretim programı yönetmeliğine yapılan atıflarda; Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı’nın (MEXT) resmi internet sayfasında yer alan Japonca orijinal yönetmelik metni esas alınmıştır (https://www.mext.go.jp/content/1413522_002.pdf). Yönetmelik metninden yapılan alıntılar yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

2 Eğitim Temel Kanunu’na yapılan atıflarda; Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı’nın (MEXT) resmi internet sayfasında yer alan Japonca orijinal kanun metni esas alınmıştır (https://www.mext.go.jp/b_menu/kihon/about/mext_00003.html). Kanun metninden yapılan alıntılar yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Kültür, ortak değerleri bütünsel olarak içermesi bakımından kolektif belleği oluşturan unsurların başında gelir. Ana dili öğretiminin temel materyali olan ders kitaplarında yer alan metinlerin, yukarıda saydığımız ortak değerleri içeriyor olmaları ana dili dersinin ve Eğitim Temel Kanunu'nun hedeflerine ulaşması bakımından oldukça önemlidir. Toplumu oluşturan bireylerin ana dilinin özelliklerini öğrenirken bir yandan da toplumun ortak değerlerinin farkında olarak yetişmesi, millî bilinç farkındalığının artırılması ve kolektif belleğin oluşturulması ana dili ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla sağlanacaktır. Bu durumda, Japonca ana dili ders kitaplarının kolektif belleği oluşturan ortak unsurları kapsama niteliği bakımından değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Ders kitaplarıyla ilgilenen kolektif bellek çalışmalarının, tarih ve sosyal bilgiler ders kitapları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İçen ve Tuncel ortak çalışmalarında (İçen ve Tuncel, 2019: 60-81) tarih ve sosyal bilgiler ders kitaplarını ele alarak, toplumsal hafızanın siyasal alan tarafından inşa sürecinin ders kitaplarına nasıl yansıtıldığını irdelemektedir. Topaçoğlu ise; Japonya'daki tarih eğitimi ve toplumsal bellek sorununu ele aldığı çalışmasında (Topaçoğlu, 2021: 10-18) Japonya'daki bellek çalışmalarının büyük oranda savaşla ilişkilendirildiğini, İkinci Dünya Savaşı yenilgisinin psikolojik travmasının günümüze kadar ulaştığını ortaya koymuştur.

Türkiye'de olduğu gibi Japonya'da da eğitim alanında kolektif bellekle ilgilenen çalışmalar tarih eğitime odaklanmaktadır. Fuwa'nın çalışması, Topaçoğlu'nun ortaya koyduğu sonucu doğrular niteliktedir. Fuwa, tarih ders kitaplarını konu alan ve hafızayı savaş odaklı ele aldığı çalışmasında, günümüz dünyasında ortaokul öğrencilerinin tarihi algılamalarının zor olduğu bir ortamın varlığına vurgu yaparak savaş hafızasını oluşturan bir araç olarak ders kitaplarının önemi üzerinde durmakta ve Japonya'da ortaokullarda okutulan ders kitaplarında Japonya'nın sömürgecilik ve işgal savaşlarının tanıklıklarıyla ilgili neredeyse hiçbir kaydın yer almadığına dikkat çekmektedir (Fuwa, 2012: 84-93).

Japonya'da ders kitaplarıyla ilgilenen bir diğer bellek çalışmasında ise Dunbar, tarih eğitiminin tarih bilincini geliştirmek ve ortak bir hafızayı paylaşan vatandaşlar yetiştirmek için bir araç olabileceğini belirtmektedir (Dunbar, 2016: 41-52). Bu noktada bu çalışma, tarih ders kitaplarındaki eksikliği araştırmacılar tarafından dile getirilen bu noktaların Japonca ana dili ders kitaplarına nasıl yansıtıldığını dikkate alarak; kolektif bellek oluşumundaki işlevselliğine işaret edilen tarih ders kitaplarının yanı sıra, çeşitli tür ve içeriğe sahip anlatıları barındıran Japonca ana dili ders kitapları aracılığıyla oluşturulan kolektif belleğin izini sürmeyi amaçlamaktadır.

Sınırlı sayıda olsa da, bu çalışmanın ana inceleme materyali olan Japonca ana dili ders kitaplarını ele alan araştırmalar da mevcuttur. Bunların içinde Harada'nın çalışması (Harada, 2004: 100-113), tarih ders kitaplarında olduğu gibi savaşa ve savaş hafızasına odaklansa da, Japonca ana dili ders kitaplarının kolektif bellek oluşumundaki bütünsel rolüne değinmemektedir.

Türkiye'de; Japonya'nın eğitim tarihi, eğitim sistemi, ders kitapları ve öğretim programları gibi hususlara odaklanan akademik çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Özşen, günümüz Japonya'sının eğitim sisteminin temellerinin atıldığı 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemi sosyal, siyasal ve kültürel açılardan kapsamlı bir şekilde değerlendirmiştir. Varoğlu ise, ana dili olarak Japonca eğitimi konusunu ele alarak, ilkökul öğretim programını temel alan ilkökul ana dili dersinin amaçları ve içeriği üzerinde durmuş, ilkökul 1. sınıf Japonca ana dili ders kitabını şekil ve içerik bakımından incelemiştir.

Ülkemizde ana dili olarak Japonca eğitimi ve Japonca ana dili ders kitapları ile ilgili sınırlı akademik çalışma mevcut olup, Japonca ana dili ders kitaplarını kolektif bellek oluşumu ile ilişkilendiren bir çalışmanın henüz mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Bu noktada bu çalışma Japonya'nın eğitim tarihi, eğitim sistemi ve öğretim programı yönetmeliği gibi unsurları çalışmanın arka planına alarak okul eğitimindeki kolektif bellek oluşumunu, Japonca ana dili ders kitapları çerçevesinde değerlendirmiştir.

2. YÖNTEM

Çalışmadaki veri toplama ve analiz süreci nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir (Sak vd.,

2021: 227-250). Tarihsel olay, olgu, kültür veya geleneklere ilişkin dokümanlar kadar, yaşadığımız zamana ait dokümanlar, kaynağı belli olmayan anonim dokümanlar veya kaynağı belli olan ancak ilgili zaman diliminde ulaşılamayacak öznelerin ürettikleri dokümanlar da nitel araştırmalarda zengin bir veri kaynağı oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 191).

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi bu çalışma, ders kitapları esas alınarak Japonya’da eğitim alanındaki kolektif bellek oluşumunun temel özelliklerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada ana inceleme materyali olarak; Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı’nın (MEXT) onayından geçerek 2017 yılından itibaren zorunlu eğitimin ortaokul kademesinde okutulmaya başlanan *Sanseidō* Yayınevi’ne ait ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf Japonca ana dili ders kitapları kullanılmıştır. Çalışmanın ana inceleme materyali olan ders kitapları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ortaokul Japonca Ana Dili Ders Kitapları

Nakasu, M. vd. (2017). <i>Gendai no Kokugo</i> 1, 2. Basım (İlk Basım: 2016), <i>Sanseidō Shuppan</i> , Tokyo.
Nakasu, M. vd. (2017). <i>Gendai no Kokugo</i> 2, 2. Basım (İlk Basım: 2016), <i>Sanseidō Shuppan</i> , Tokyo.
Nakasu, M. vd. (2017). <i>Gendai no Kokugo</i> 3, 2. Basım (İlk Basım: 2016), <i>Sanseidō Shuppan</i> , Tokyo.

Resim 1: Ortaokul Japonca Ana Dili Ders Kitapları

Ayrıca, yardımcı inceleme materyali olarak, ders kitaplarının oluşturulmasında kılavuz görevi gören ortaokul öğretim programı yönetmeliği (*Chūgakkō Gakushū Shidō Yōryō*)³ incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışmada, öğretim programı yönetmeliği esas alınarak hazırlanan Japonca ana dili ders kitaplarından elde edilen bulgular içerik unsurları açısından değerlendirilmiştir.

Bu çalışma Japonya’daki ortaokullarda okutulan Japonca ana dili ders kitaplarındaki kolektif bellek unsurlarını ele alarak ders kitaplarının kolektif bellek oluşumundaki konumunu belirlemeye odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda 2017 yılından itibaren Japonya’daki okullarda okutulan ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf Japonca ana dili ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma için bu ders kitaplarının seçilme nedeni, incelemeye konu olan ders kitaplarının 2017 yılında yayımlanan öğretim programı yönetmeliği esas alınarak güncellenmiş olmaları ve Japonya’daki kolektif bellek oluşumunun mevcut durumuna ilişkin güncel veri sağlamalarıdır.

“Bir toplumun geçmişi geleceğini de şekillendirmektedir. Kolektif bir hafızaya sahip olan her toplum ortak bir kültürü ihtiva etmektedir. Kolektif hafıza, toplumun geçmişini diri tutarak ortak bir söylem ve bilinç oluşmasına katkı sağlamaktadır” (Kandemir, 2022: 82-103). Buna göre kolektif bellek; bir topluluğun geçmişten günümüze ulaşmış olan tarihi, kültürü, edebiyatı, sanatı, gelenekleri, alışkanlıkları gibi o topluluğu ilgilendiren maddi ve

³ Çalışma kapsamında, 2017 yılında yayımlanan güncel ortaokul öğretim programı yönetmeliği esas alınmıştır. (https://www.mext.go.jp/content/1413522_002.pdf)

manevi pek çok ögeyi barındıran geniş bir dağarcıktır. Kolektif bellek, toplumu oluşturan insan unsurunu ortak paydada birleştiren değerler bütünüdür. Ders kitapları incelenirken yukarıda saydığımız, bir topluluğa özgü ortak unsurların kolektif bellek oluşumunda üstlendiği rol ve gösterdiği eğilime odaklanılmıştır. Bu çalışma için literatürde ve geçmiş çalışmalarda kabul görmüş olan “kolektif bellek/toplumsal bellek/kolektif hafıza/toplumsal hafıza” ile ilişkili tanımlar ve motifler taranarak Japon toplumuna ait ortak unsurları belirten kodlar belirlenmiştir. Bu kodlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Kolektif Bellek Unsurlarını Gösteren Kodlar

Edebiyat Eseri	Sanat/Sanat Eseri
Tarihî Olay/Mekân	Spor/Sporcu
Tarihî/Edebi Kişi	Geleneksel Kıyafet
Kitap/Eser Tanıtımı	Yaşam Tarzı/Alışkanlık
Mimarî	Müzik /Dans/Halk Oyunu
Dinî unsur/mekân	Popüler Kültür

Çalışmanın amacı doğrultusunda, tarihi arka plan dikkate alınarak ilk olarak Japonya’da İkinci Dünya Savaşı sonrası eğitim reformlarına değinilmiş ve ders kitaplarının oluşum süreci incelenmiştir. Daha sonra, ders kitapları hazırlanırken esas alınan öğretim programı yönetmeliği amaç ve hedefleri odağında analiz edilmiştir. Son olarak, Japonca ana dili ders kitaplarının içerik analizi yapılarak bulgular kolektif bellek bağlamında yorumlanmıştır.

3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI EĞİTİM REFORMU

Japonya, İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçlandığı yıl olan 1945’e kadar denizaşırı ülkelerde militarist ve yayılmacı bir politika izlemiştir. Dönemin eğitim sistemi de bu politikayı destekleyen bir yapıya sahiptir. Japonya’da günümüzde kullanılan öğretim programları ise İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra uygulamaya konulan Yeni Eğitim Sistemi’nin (*Shin Kyōiku Seido*) çatısı altında şekillenmiştir. Japonya, savaşın sona erdiği 1945 yılından San Francisco Barış Antlaşması’nın yürürlüğe girdiği 1952 yılına kadar işgal altında kalmış; savaşın bitiminden itibaren demokratik bir ülke olma hedefiyle siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda pek çok yeniliği hayata geçirmiştir. Bunlardan biri de eğitim reformudur. Eğitim reformunda, Japonya’nın İkinci Dünya Savaşı sonrası izlediği barışçıl politikanın izleri “barış eğitimi” (*Heiwa Kyōiku*) hareketi ile kendini göstermiştir. Bu hareketin çıkış noktasının, Japonya’da İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yürürlüğe giren Japonya Anayasası’nın 9. maddesinde yer verilen savaşmazlık/barış ilkesi⁴ olduğu söylenebilir. Anayasanın giriş metninde Japon halkının kalıcı barışa olan özlemine değinilmiş, barışsever insanların adaletine olan güven vurgulanarak dünyanın dört bir yanındaki insanların barış içinde yaşama hakkına sahip olduğunun altı çizilmiştir⁵. Japonya Anayasası’nın temelini oluşturan bu ifadelerin karşılığı 31 Mart 1947 tarihli Eğitim Temel Kanunu’nun giriş metninde “*Japon halkı olarak, yorulmak bilmeyen çabalarımızla inşa ettiğimiz demokratik ve kültürel ulusun daha da gelişmesine, dünya barışına ve insan refahının artmasına katkıda bulunmayı umuyoruz*” ifadeleriyle yer bularak Japonya’da yürütülen eğitim faaliyetinin amacının barışçıl ve demokratik bir ulus ve toplum inşa etmek için gerekli niteliklerle donatılmış vatandaşlar yetiştirmek olduğu vurgusu yapılmıştır. Aynı kanunun “Eğitimin Amacı” başlıklı 1. maddesinde “*Kişiliğin tam gelişimini hedeflemekte olan eğitim, barışçıl ve demokratik bir millet ve toplumun kurucuları olarak hakikat ve adaleti seven, bireysel değerlere, çalışkanlığa ve sorumluluğa saygı duyan, bağımsız bir ruha sahip, hem fiziksel hem zihinsel olarak sağlıklı vatandaşlar yetiştirmek amacıyla yürütülmelidir*” ifadelerine yer verilerek barışçıl bir toplumun gerekliliğine atıfta bulunmaktadır.

Yukarıdaki ifadelerde sıkça değinilen “barışseverlik” İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar militarist bir düzenin hâkim olduğu Japonya için alışılmışın dışında bir kavram olup, bunun yalnızca toplumsal alanda değil eğitim alanında da karşılığını bulmasının öngörüldüğü söylenebilir. Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen barışçıl

4 Japonya Anayasası’nın 9. maddesinde “Adalet ve düzene dayalı uluslararası barışı samimiyetle arzulayan Japon halkı, ulusun egemen bir hakkı olarak savaştan ve uluslararası anlaşmazlıkları çözmek için güç kullanma tehdidinden veya kullanımından daimî şekilde feragat etmektedir” ifadesi yer almakta ve devlete savaş hakkı tanınmadığı ifade edilmektedir.

(<https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=321CONSTITUTION>)

5 Japonya Anayasası’ndan yapılan alıntılarda “e- Gov *Hōrei Kensaku*” başlıklı internet sitesindeki Japonca orijinal kanun metni esas alınmıştır (<https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=321CONSTITUTION>). Kanun metninden yapılan alıntılar yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

ve demokratik toplumun inşası, eğitim alanında tüm öğrencilere toplu olarak hitap etme özelliğine sahip olan ders kitapları aracılığıyla mümkündür. Buradan hareketle bu çalışma, Japonca ana dili ders kitaplarını kolektif bellek bağlamında incelerken Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni eğitim sisteminde ön plana çıkan "barışseverlik" ilkesini de göz önünde bulundurmıştır.

Günümüzde Japonya'da okutulan ve okul eğitiminde önemli bir öğretim aracı olan ders kitaplarının içeriği büyük oranda İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında hayata geçirilen reformlara dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ise dönemin Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ulusal ders kitapları (*Kokutei Kyōkasho*) kullanılmaktaydı. 1947 yılında Okul Eğitimi Kanunu'nun (*Gakkō Kyōikuhō*) yürürlüğe girmesiyle, bakanlığın ders kitabı kontrol sistemi (*Kokutei Seido*) kaldırılmış ve ders kitaplarının özel yayınevleri tarafından hazırlanmasına olanak sağlanmıştır. Ancak, özel yayınevlerinin ders kitabı hazırlamasına izin veren bu yetkilendirme sistemi, 1947 yılında hemen faaliyete geçememiştir. Yeni sisteme uygun ders kitaplarının oluşturulabilmesi için belirli bir hazırlık sürecine ihtiyaç duyulmuş ve yeni ders kitapları hazırlanmaya kadar geçici olarak hazırlanan ders kitapları kullanılmıştır. 1948 yılında "Ders Kitabı Denetim Yönetmeliği" ile "Ders Kitaplarının Basımına İlişkin Geçici Tedbirler Kanunu" çıkarılmış ve 1949 yılında "Ders Kitabı Denetim Standartları" ilan edilmiştir. Böylece 1949'dan itibaren, özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitapları kullanılmaya başlanmıştır. Yeni sisteme uygun ders kitapları hazır olana kadar geçici olarak hazırlanan ve kullanıma sunulan ders kitaplarının yanı sıra, savaş döneminde kullanılan ders kitapları, sakıncalı içeriklerin bulunduğu sayfalar çıkartılarak ya da üzerleri mürekkeple kapatılarak bir süre daha kullanılmaya devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında geçici olarak kullanılan bu kitaplar *Sumi-nuri kyōkasho* (mürekkeple boyanmış ders kitapları) olarak adlandırılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulamaya konulan yeni düzenlemeler "çağdaş, demokrat, barışçıl, hümanist Japon vatandaşı" yetiştirmeye yönelik hedef ve amaçları içermekte olup, Japonca ana dili ders kitapları incelenirken; ders kitaplarında kolektif bellek oluşumuna etki eden unsurlar, bu amaç ve hedeflerle olan paralellikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4. 2017 YILI ORTAOKUL ÖĞRETİM PROGRAMI YÖNETMELİĞİ

Japonya'da okul eğitimini belirli bir plan çerçevesinde kurallara bağlayan öğretim programı yönetmeliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hayata geçirilen eğitim reformu doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu çalışmanın ana inceleme materyali olan ders kitaplarının doğru şekilde yorumlanabilmesi ve Japonca ana dili ders kitaplarının kolektif bellek oluşumu üzerindeki işlevinin anlaşılabilmesi noktasında, öğretim programı yönetmeliğinde yer verilen kolektif bellek unsurlarının izini sürmek doğru olacaktır.

Yeni eğitim sistemine uygun olarak ilk kez 1947 yılında yayımlanan ortaokul öğretim programı yönetmeliği bugüne kadar on kez güncellenmiştir. (1951, 1955, 1958, 1969, 1977, 1989, 1998, 2002, 2007, 2017). Her ders ile ilgili açıklamalara farklı bölümlerde yer verilen 2017 yılı ortaokul öğretim programı yönetmeliğinde⁶; Japonca ana dili, sosyal bilgiler, matematik, fen bilgisi, müzik, güzel sanatlar, beden eğitimi, teknoloji ve ev ekonomisi, yabancı dil ve ahlak bilgisi derslerinin uygulanmasıyla ilgili kurallar yer alır. Yönetmelikte Eğitim Temel Kanunu ile Okul Eğitimi Kanunu'na da yer verilmiş olup; Eğitim Temel Kanunu'nun "Eğitimin Uygulanmasına İlişkin Esaslar" bölümünde, zorunlu eğitimin amacı "*Her bireyin yeteneklerini geliştirirken toplum içinde bağımsız bir şekilde yaşamının temellerini atarak, milletin ve toplumun oluşumu için gerekli temel nitelikleri yetiştirmek*" olarak verilmektedir. Aynı kanunun 2. maddesinde "Eğitimin Hedefleri" arasında "*Gelenek ve kültüre saygı duymak, bugüne kadar bu gelenek ve kültürü beslemiş olan ülkesini ve vatanını sevmek, diğer ülkelere saygı duymak ve uluslararası toplum barışına ve gelişimine katkıda bulunan bir tutum geliştirmek*" şeklinde Japonya'nın ortak değer ve amaçlarına yer verilmekte olup aynı ifade, yönetmelikteki Okul Eğitimi Kanunu'nun zorunlu eğitimle ilgili bölümünün 1. maddesinde de yer almıştır. Okul Eğitimi Kanunu'nun 9. maddesinde ise "*Hayatı aydınlık ve zengin kılan müzik, güzel sanatlar, edebiyat ve diğer sanatlar hakkında temel anlayış ve beceriler geliştirme*"nin gerekliliği vurgulanarak, yukarıda bahsettiğimiz kolektif belleği oluşturan unsurlara yer verildiği görülmektedir.

⁶ Öğretim programı yönetmeliğinden yapılan alıntılarda Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nın resmi internet sayfasında yer alan 2017 yılı tarihli "Orta Okul Öğretim Programı Yönetmeliği" (*Chūgakkō Gakushū Shidō Yōryō*) esas alınmıştır (https://www.mext.go.jp/content/1413522_002.pdf). İlgili yönetmelik metninden yapılan alıntılar yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Yönetmeliğin bu çalışmayla doğrudan ilişkili olan Japonca ana dili dersinin plan ve kurallarının yer aldığı Japonca ana dili (*Kokugo*) bölümünde; dersin amacının dilsel etkinlikler aracılığıyla Japonca'yı uygun şekilde anlama ve ifade etme yeteneğini geliştirmek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, dilin değerini bilmenin yanı sıra bir dil duygusu geliştirmenin ve ülkenin dili ile kültürüne dâhil olarak ulusal dile saygı duymanın önemini altı çizilmiş, ulusal dil ile kültürün Japonca ana dili dersi için önemi belirtilmiştir. Japon dili ve kültürüne verilmesi gereken değeri vurgulayan içerikler yönetmeliğin ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf düzeylerinin “Dersin Amacı” bölümlerinde yer almaktadır.

Her sınıf düzeyi için ayrı ayrı belirlenmiş olan ders içerikleri bölümündeki “Bilgi ve Beceriler” alt başlığında “Ülkemizin Dili ve Kültürünü Öğrenirken Rehberlik Edecek Maddeler” içinde; eski yazı olarak da bilinen klasik Japonca ile yazılmış eserleri tarihi arka planı dikkate alarak okuyup Japonca klasik eserler dünyasını tanıma, klasikler arasında çok çeşitli eserlerin yer aldığını bilme, yazılı kültürün zenginliğini deneyimleme ve ortak dil ile lehçelerin ayrı ayrı ne gibi roller üstlendiğini kavrama gibi hususların altı çizilmektedir.

Japonya'nın ortak değerleriyle ilişkilendirebileceğimiz unsurlara “Öğretim Materyallerinin Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar” bölümünde de rastlıyoruz. Bu başlık altında verilen açıklamada öğretim materyalleri ile ilgili olarak; “*Japon diline ilişkin anlayışı derinleştirerek Japon diline karşı saygılı bir tutum geliştirmeye yardımcı olur*”, “*Japonya'nın geleneklerine ve kültürüne olan ilgiyi ve anlayışı derinleştirerek bu gelenek ve kültüre saygı gösterilmesini teşvik etmede faydalı olur*”, “*Uluslararası anlayışı geniş bir perspektiften derinleştirerek Japon olmanın farkındalığının ve uluslararası iş birliği ruhunun yeşermesine yardımcı olur*” ifadelerine yer verilmektedir.

Öğretim programında belirtilen hususlar ışığında; öğrencinin toplumla birlikte var olan, gelişen, ulusuna, uluslararası topluma ve kültüre saygı göstererek bunlara katkı sunabilen bir birey olarak yetiştirilmesinin hedeflendiği çıkarımını yapabiliriz. Japon dilinin ve kültürünün yüksek derecede önem arz ettiğinin altını çizen ifadelerle, ulusal dil ve kültür odaklı bir eğitim planlaması 2017 yılı öğretim programı yönetmeliğinde dikkat çeken bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. BULGULAR

Bu çalışmanın ana inceleme materyali olan ve 2017 yılından itibaren Japonya'daki ortaokullarda okutulmaya başlanan *Sanseidō* Yayınevi'ne ait ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf Japonca ana dili ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. İnceleme yapılırken, kolektif bellekle ilgili alan yazın taranarak belirlenen kodlar esas alınmış; ders kitaplarındaki metinlere yerleştirilmiş olan resim, fotoğraf ve diğer görseller de incelemeye dâhil edilmiştir. İncelemede, ders kitaplarında yer alan kolektif bellek unsurları irdelenerek aşağıdaki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 2, Japonca ana dili ders kitaplarında en sık görülen kolektif bellek unsurları ile bu unsurların incelenen ders kitaplarında kapladığı toplam sayfa sayısını içermektedir.

Tablo 2: Japonca Ana Dili Ders Kitaplarında Yer Alan Kolektif Bellek Unsurları

Kolektif Bellek Unsurları	Sayfa Sayısı
Edebiyat Eseri (Klasik Eserler)	73
Tarihi Olay/Mekân	23
Sanat/Sanat Eseri (Tiyatro/Sahne Sanatları)	20
Popüler Kültür (Manga)	9
Spor/Sporcu	8
Yaşam Tarzı/Alışkanlıklar	6

320 sayfadan oluşan ortaokul 1. sınıf ders kitabında 7 ünite ve 17 metin yer almakta olup, bunlardan 9'unda Japon toplumuna ait kolektif bellek unsurlarına rastlanmıştır. Bunlar arasında tarihi konuları ele alan bilgilendirici metinler, Japonya'nın klasik edebiyat eserlerinden örnekler, Japonya'ya özgü sanat eserlerini tanıtan yazılar, popüler kültür öğelerini tanıtıcı ve bilgilendirici yazılar ile edebi kişilikleri ayrıntılı bir şekilde tanıtan metinlere yer verilmiştir. Görsellerle desteklenmiş olan bu unsurlara ayrılan toplam sayfa sayısı 34'tür.

324 sayfadan oluşan ortaokul 2. sınıf ders kitabında 7 ünite ve 27 metin bulunmaktadır. Bu metinlerden 15'inde Japon toplumuna özgü kolektif bellek unsurları yer almakta olup, metinlerin kapladığı toplam alan 73 sayfadır. Bunların arasında Japonya'ya özgü sahne sanatları, Japon kültür öğelerinin anlatıldığı kitap tanıtımları ile Japonya tarihiyle ilgili konuların anlatıldığı kurgu olmayan bilgilendirici metinler dikkat çekmektedir.

308 sayfadan oluşan ortaokul 3. sınıf ders kitabında 6 ünite ve 34 metin yer almakta olup, kolektif bellek unsurlarını içeren metin sayısı 17'dir. Ortaokul 3. sınıf ana dili ders kitabı konu çeşitliliği bakımından zengin olup, yazarların hayatını ve eserlerini ayrıntılı bir şekilde tanıtan bilgilendirici metinler, coğrafi bölgelerle ilgili tanıtıcı yazılar ile Japon kültürüne özgü ritüel, tarihî olay ve geleneksel sanatları konu alan kitap tanıtımları, geleneksel Japon evleri, geleneksel müzik aletleri ve Japon bahçesi gibi kültürel unsurlara değinen metinlere 59 sayfa ayrılmıştır.

Ders kitaplarında ağırlıklı olarak yer alan klasik eserlerden Japon edebiyatına özgü *haiku*, *tanka* gibi şiir türleri ile bir hikâye türü olan *monogatari*den örneklerle yer verilmiş olup; eserlerin yazıldığı dönemi, mekânları, kişileri ve geleneksel kıyafetleri tasvir eden görsellerle desteklenen metinlere bütün sınıf düzeylerinde yer verilmiştir.

Resim 2: “*Taketori Monogatari*” başlıklı metne ait bir görsel (*Gendai no Kokugo 1*, s. 107)

Japonya'nın ortak kültür unsurlarından *Nō*, *Kabuki*, *Rakugo*, *Kyōgen* gibi tiyatro türleri ve sahne sanatlarından örnekler ders kitaplarının tamamında yer almakla birlikte bu metinlerin, canlı performanslardan alınmış olan görsellerle birlikte sunulduğu görülmüştür.

Resim 3: “*Kabuki no Sekai*” başlıklı metne ait bir görsel (*Gendai no Kokugo 2*, s. 250)

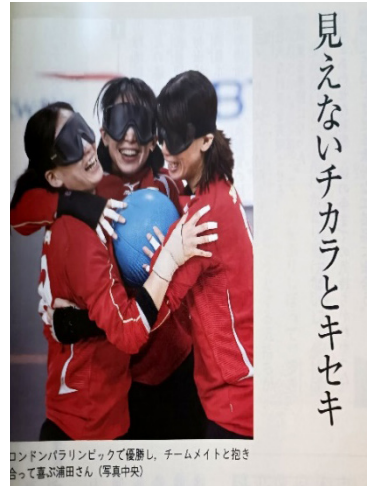
Japonca ana dili ders kitaplarında dikkat çekici olan noktalardan biri, tarihî olayları konu alan metinlerin edebi eser değil, kurgu olmayan bilgilendirici metinlerden seçilmiş olmalarıdır. Bu metinlerde yer alan tarihî olaylar, Japonya'nın yakın tarihindeki kolektif bellek unsurlarından Pasifik Savaşı/İkinci Dünya Savaşı ile Hiroşima'ya atom bombasının atılması olayını konu almakta ve anlatılar olaylarla ilgili görsellerle desteklenmektedir. Yukarıda saydığımız tarihî olaylara değinen metinlere toplamda 23 sayfada yer verilmiştir.

Yalnızca Japonya'da değil, günümüzde artık tüm dünyada tanınır hale gelmiş, Japonya'nın popüler kültür unsuru olan Japon çizgi romanı *manga* ile ilgili bir metne ortaokul 1. sınıf Japonca ana dili ders kitabında toplamda 9 sayfalık oldukça geniş bir alan ayrılmıştır. Metin içinde, metnin yazarı olan Japon *manga* sanatçısı ve *anime* yönetmeni Osamu Tezuka'ya (d. 1928-ö. 1989) ait *manga* görsellerinden örnekler sunulmuştur.

Resim 4: “Kono Chīsana Chikyū no Ue de” başlıklı metne ait bir görsel (Gendai no Kokugo 1, s. 180)

Ortaokul 2. sınıf Japonca ana dili ders kitabında, Londra 2012 Paralimpik Oyunları'nda şampiyonluk kazanan Japonya'nın Goal Ball takımı ve takım üyelerini tanıtan bir yazıya yer verilmiş, kitapta bu metin için 8 sayfalık oldukça geniş bir yer ayrılmıştır. Metinde, üzerlerinde millî formaları olan takım üyelerinin şampiyonluk sevincini yansıtan bir görsel de bulunmaktadır.

Resim 5: “Mienai Chikara to Kiseki” başlıklı metne ait bir görsel (Gendai no Kokugo 2, s. 66)

Ortaokul 3. sınıf Japonca ana dili ders kitabında; Japonya'da evlere girerken ayakkabıların çıkarılması, kapıların dışarıya doğru açılması gibi Japonya'daki yaşam tarzı ve alışkanlıkları konu alan bilgilerin yer aldığı metinler için 8 sayfa ayrılmıştır. Aynı ders kitabında, 7 sayfalık alan ayrılarak tanıtımı yapılan Japonya'nın coğrafi yerleri arasında özellikle dikkat çeken, Fuji Dağı ile ilgili olan metindir. Fuji Dağı ve dağın zirvesine ulaşan insanların görsellerinin yer aldığı metinde, Fuji Dağı'nın Dünya Kültür Mirası listesine alındığı vurgusu yapılmaktadır.

Geleneksel kıyafetler, Japon yemekleri, *ukiyo-e* resim sanatı, tapınaklar, geleneksel mimari gibi öğelere ait görsellere tüm sınıf düzeylerindeki ders kitaplarında yer verilerek, Japon kültürünü oluşturan çeşitli unsurlar hakkında yazılı ve görsel bilginin ders kitapları aracılığıyla öğrencilere sunulduğu görülmüştür. Buna ek olarak, ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf ders kitaplarında toplamda 6 sayfada *Kurashi* (yaşam) başlığı altında Japonya'daki yaşam tarzı ve Japonların alışkanlıklarını anlatan kitap tanıtımları bulunmaktadır.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, güncel öğretim programı ve yönetmeliklere uygun olarak hazırlanmış olan Japonca ana dili ders kitapları incelenmiş ve kolektif bellekle ilişkilendirilen kodlar esas alınarak veriler analiz edilmiştir. Buna göre Japonca ana dili ders kitaplarının; Japon toplumuyla doğrudan ilişkili olan tarih, kültür, edebiyat, sanat, spor, yaşam tarzı ve alışkanlıklar gibi, Japon toplumunu bütünsel olarak ilgilendiren maddi ve manevi pek çok ortak unsuru içerdiğine dair bulgulara rastlanmıştır. Bu bulguların ortak noktalarından hareketle, ders kitapları aracılığıyla oluşturulan kolektif bellek iki ana başlık altında değerlendirilmiştir:

a) Millî ve Kültürel Unsurlar

Ders kitaplarında, kolektif bellek oluşumunda etkili olduğu düşünülen unsurlar arasında ağırlıklı olarak Japon kültürüne özgü, özellikle de zengin bir klasik eser dağarcığına sahip olan Japonya'nın kadim kültürel geçmişi ile bu kültürel geçmişi tanıttı millî öğelerin yer aldığı görülmüştür. Bunların içinde; klasik Japonca ile yazılmış olan metinler, geleneksel tiyatro eserleri ve popüler kültür unsurları yer almaktadır. Bu noktada; öğretim programı yönetmeliğinde ifade edilen dil-kültür ilişkisinin kurulması, kültürün korunup yaşatılmasına yönelik kazanımların bu metinler yoluyla sağlanmasının öngörüldüğünü söyleyebiliriz. Ayrıca, Japonya'da "kültür"ü ağırlıklı olarak geleneksel kültürün temsil etmesinin yanı sıra, popüler kültürün de kolektif bellek oluşumundaki bileşenlerden biri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, içerdiği konular itibarıyla Japonca ana dili dersinin çeşitli türdeki anlatılar aracılığıyla "kültür" konusunun aktarımına uygun bir ders olmasının da bu yönde bir sonuç çıkmasında etkili olduğu söylenebilir.

Metinlerdeki kültürel ve millî unsurlarla birlikte verilen görseller, öğrencinin algı dünyasını geliştirmeye yönelik birer tamamlayıcı rolündedir. Olimpiyat oyunlarında başarı elde edilmesi ve Fuji Dağı'nın kültürel miras olarak dünyaca tanınması Japonya'yı uluslararası alanda ön plana çıkaran olaylardır. Bununla ilişkili olarak ders kitaplarında yer verilen metinler ve görseller toplumun genelini ilgilendiren ortak duyguları harekete geçirerek millî bilinci güçlendirmeleri bakımından önemlidir. Buna dayanarak, Japonca ana dili ders kitapları üzerinden oluşturulan kolektif belleğin millî kimlik oluşumuyla ilişkilendirilebileceği söylenebilir.

Ülkemizde Türkçe ders kitaplarındaki millî kimlik unsurlarını inceleyen Bayram ve Elban'ın çalışmasında (Bayram ve Elban, 2017: 19-27), millî kimliğin milleti bir arada tutan normlar olduğu belirtilmiş, ders kitaplarında millî kimliğe ilişkin öğelerden "savaşlar", "zaferler" ve "millî kahramanlar"a yer verildiği tespit edilmiştir. Japonya örneğine baktığımızda ise millî kimlikle ilişkilendirilen "savaşlar", "zaferler" ve "millî kahramanlar" unsurlarının Türkçe ders kitaplarından farklı olarak; "uluslararası spor müsabakaları" "uluslararası arenada elde edilen başarılar" ve "madalya kazanan sporcular" üzerinden oluşturulan bir imaja sahip olduğu görülmüştür. Japonca ana dili ders kitaplarının Türkçe ders kitaplarından farklı olarak; kolektif belleğin millî kimlik ayağını, kültürel bağlamda oluşturuyor olması Japonya Anayasası ve Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen ana ilkelerle de örtüşmektedir. Buradan hareketle; kolektif bellek unsurlarının bir toplumun geçmişi, deneyimleri, yasalarla belirlediği ilkelerle de ilişkili olabileceğini söyleyebiliriz, kolektif bellek unsurlarının ülkelere göre farklılık gösterdiği sonucuna varabiliriz.

b) Tarih Bilinci ve Barışçıl Yaklaşım

Japonya'daki bellek çalışmalarının tarih alanında yoğunlaştığını belirten araştırmaları doğrular nitelikte, Japonca ana dili ders kitaplarında sayfa sayısı bakımından ağırlıklı olarak yer verilen unsurlar arasında tarihî olaylar yer almaktadır. Tarihî olaylar içinde dikkat çekici olan nokta ise Japonya'nın yakın geçmişiyile ilgili belleğinin belirli olayların etrafında toplanmış olmasıdır. Ders kitaplarında özellikle, İkinci Dünya Savaşı ve Hiroşima'ya atom bombasının atılması olayı üzerine yoğunlaşan metinler ön plana çıkmaktadır. Japonya, dünyada atom

bombasının atıldığı ilk ve tek ülkedir. Bu tarihî gerçekle ilgili metinlere tarih ders kitaplarının dışında Japonca ana dili ders kitaplarında da bilgilendirici metin türünde yer verilmesiyle, tarih bilincinin geliştirilerek bu konu özelinde farkındalığın arttırılmasının amaçlandığını söyleyebilir, ana dili ders kitaplarının tarih bilinci oluşumunda yardımcı bir kaynak olarak kullanımının mümkün olduğu çıkarımını yapabiliriz.

Bir diğer dikkat çekici nokta ise Hiroşima'ya atom bombası atılmasının Japonya'nın mağduriyetiyle sonuçlanan bir olay olmasıdır. Tarih ders kitaplarıyla ilgili yapılan çalışmalarda da vurgulanan noktalarla benzer şekilde; Japonca ana dili ders kitaplarında Japonya'nın sömürgecilik ve işgal savaşlarına ilişkin herhangi bir metne rastlanmamıştır. Buna dayanarak Japonca ana dili ders kitaplarında, tarihî olaylara belirli bir aralıkta ve tek taraflı bir yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Tarih bilincinin Japonya'nın lehine geliştirilmesine yönelik olan bu durumun, propagandacı yaklaşımdan uzak olması ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kabul edilen Japonya Anayasası ve Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen barışçıl politikaların ders kitaplarındaki tezahürüdür.

Özşen'e göre Japonya'nın yeni eğitim anlayışı, modern dünya ile uyumu, dengeli bir ilişkiyi ve barışı vurgulayan bir yapıya sahiptir (Özşen, 2020: 36-52). Japonya Anayasası ve Eğitim Temel Kanunu'nun güçlü etkisi altında şekillenen Japonca ana dili ders kitapları aracılığıyla oluşturulan kolektif bellek günümüzde; barışçıl bir tarih anlayışı ve kültürel unsurlar odaklı, uluslararası platformda elde edilen kazanımlarla millî bilinci geliştirerek Japon vatandaş olma farkındalığını oluşturmaya yönelik bir eğilim göstermektedir.

Japonca ana dili ders kitaplarında sunulan içerikle ilgili göz ardı edilemeyecek noktalardan belki de en önemlisi, öğrencinin geçmişi ancak ona sunulduğu kadarıyla öğrenebiliyor ve belleğine aktarabiliyor olmasıdır. Japonya'nın Asya kıtasında yaptığı sömürgecilik ve işgal savaşlarına değinilmezken, yakın tarihinde travmatik bir olay olan Hiroşima'ya atom bombası atılması konusunun ana dili ders kitabında ele alınıyor olması bunun en belirgin örneğidir.

İkinci Dünya Savaşı yenilgisinin ardından anayasadan başlayarak köklü bir değişim sürecine giren Japonya'nın, bu süreçte gelişimine en fazla odaklandığı alan eğitim alanı olmuştur. Bu doğrultuda, militarist unsurlar ders içeriklerinden kaldırılarak Japonya'nın yakın geçmişte deneyimlediği savaşın anılarının toplumun belleğinden silinmesi hedeflenmiştir. İlerleyen dönemlerde ise "savaş", Japonya'nın mağduriyetiyle sonuçlanan bir olay olarak ele alınmış ve ders kitapları aracılığı ile bu yönde bir kolektif bellek oluşumu tasarlanmıştır. Bu durum, çeşitli metinleri içeren Japonca ana dili ders kitaplarının yanı sıra, geçmiş araştırmaların ortaya koyduğu üzere, tarih ders kitaplarında da benzer bir eğilim göstermekte olup, eğitim alanında ders kitapları aracılığıyla oluşturulan bütünsel bir kolektif bellekten söz etmek mümkündür.

Japonya Anayasası ve Eğitim Temel Kanunu'nun temel ilkeleri ile gösterdiği paralellik değerlendirildiğinde, eğitim alanının başlıca öğretim materyali olan ders kitaplarının yasalarla belirlenen ulusal eğitim politikalarına bağlı ve bu politikaları yansıtır nitelikte olmasının yanı sıra, geleneksel kültürü muhafaza ederek geleceğe aktarması ve bunu yaparken kültürel bir kimlik inşa ederek toplumun ortak belleğinin oluşumuna katkı sunması bakımından işlevsel bir araç olduğu bu çalışma ile ortaya koyulmuş, gelecekte Japonya'yla ilgili yapılacak olan bellek çalışmalarına Japonca ana dili ders kitapları üzerinden katkı sunulması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Başaran, G. (2007). "Bellek Yönetimi ve Edebiyat: Türk Ulusal Kimliğinin İnşası ve Tarihi Romanlar", *Kültür ve İletişim*, 10/2/20, 63-90.
- Bayram, B. ve Elban, M. (2017). "Türkçe Ders Kitaplarında Milli Kimliğe İlişkin Unsurların İncelenmesi". *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 21, 19-27.
- Budak, S. (2017). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Connerton, P. (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Dunbar, Y. (2016). "Post-war Modern History Education, Politics, and Teachers' Lesson Plans in Japan: Focusing on Reports About Teaching War in the Journal *Rekishi Chiri Kyōiku*", *Journal of Elementary Education and Curriculum*, 4, 41-52.
- Fuwa, S. (2012). "Sensō no Kioku To Rekishi Kyōkasho", *Kikan Jichi to Bunken*, 48, 84-93.
- Halbwachs, M. (2019). *Kolektif Bellek*, (Çev: Z. Karagöz), 2. Baskı, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

- Harada, M. (2004). "Kokugo-ka Kyōkasho de Sensō o Dō Tsutaeru ka: Dentatsu Ishiki no Mondai o Tsūjite", *Chūkyō Kokubungaku*, 23, 100-113.
- İçen, M. ve Tuncel, G. (2019). "Toplumsal Hafızanın Siyasal Alan Tarafından İnşa Sürecinin Sosyal Bilgiler/Tarih Ders Kitaplarına Yansımaları", *Turkish History Education Journal*, 8/1, 60-81.
- İlhan, M.E. (2018). *Kültürel Bellek: Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Nakasu, M. vd. (2017). *Gendai no Kokugo* 1, 2. Baskı, Sanseidō Shuppan, Tokyo.
- Nakasu, M. vd. (2017). *Gendai no Kokugo* 2, 2. Baskı, Sanseidō Shuppan, Tokyo.
- Nakasu, M. vd. (2017). *Gendai no Kokugo* 3, 2. Baskı, Sanseidō Shuppan, Tokyo.
- Neyzi, L. (2020). *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Özşen, T. (2020). "Modern Japon Eğitim Sisteminin Tarihi Temelleri Üzerine Değerlendirme: Meiji'den Shōwa'ya 1868-1950 Arası Döneme Bakış", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 16/1, 36-52.
- Öztürkmen, A. (2001/2002). "Sözlü Tarih: Yeni Bir Disiplinin Cazibesi", *Toplum ve Bilim Dergisi*, 91, 115-121.
- Topaçoğlu, H. (2021). "Japonya’da Tarih Eğitimi ve Toplumsal Bellek Sorunu", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17/Özel Sayı 1, 10-18.
- Varoğlu, G. (2021). "Ana Dil Olarak Japonca Eğitimine Genel Bir Bakış: İlkokul Japonca Dersi Öğretim Programı ve İlkokul 1. Sınıf Japonca Ders Kitabı İncelemesi", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17/Özel Sayı 1, 60-73.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- e- Gov Hōrei Kensaku" (07.05.2022) <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=321CONSTITUTION>.
- Gakushū Shidō Yōryō (05.05.2022) https://www.mext.go.jp/content/1413522_002.pdf.
- Kyōiku Kihon-hō (01.05.2022) https://www.mext.go.jp/b_menu/kihon/about/mext_00003.html.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).